

Znanstveni skup *Mons. dr. Božo Milanović – tragovi jedne vizije, Pazin, 16. listopada 2010.*

Znanstveni skup o životu i djelu mons. dr. Bože Milanovića održan je u Pazinskom kolegiju – klasičnoj gimnaziji 16. listopada 2010. godine povodom 120. obljetnice rođenja i 30. obljetnice njegove smrti. Skup je obuhvatio 15 izlagača s radovima o vizijama i djelovanju Bože Milanovića. Nakon uvodnih pozdrava predstavnika crkvenih i svjetovnih dužnosnika, skup je otvorio Stipan Trogrlić predstavljajući ideologiju Bože Milanovića te njegovu ulogu u kulturnom i javnom životu. U uvodnoj je riječi rečeno kako je zadaća skupa na kojemu sudjeluju znanstvenici raznog profila, od povjesničara, teologa, politologa do sociologa, rekonstruirati model Milanovićevega djelovanja koji može biti poticajan budućim generacijama za kulturna i prosvjetna stvaralaštva.

O karakternim osobinama Bože Milanovića, o dostojanstvu njegove osobe te njegovu načinu zastupanja politike kompromisa unutar Crkve u Istri govorio je dr. Josip Grbac s Katoličkog bogoslovnog Sveučilišta u Zagrebu. Vizija Bože Milanovića kao prvenstveno humanista bila je uključena u projekt stvaranja nove države na ovim prostorima, te je na taj način postavljen temelj buduće demokratske Hrvatske. Takav njegov kozmopolitizam je razložen u referatu “Moguće pouke Milanovićevega djelovanja za današnju crkvenu i društvenu situaciju”.

Djelovanje pojedinca u okviru politološke i sociološke teorije u nakani da se konačni učinci u pogledu integracije nacionalnoidentitetske zajednice pretoče u teritorijalnu i državnu zajednicu donosi rad “Hrvatske identitetske i državotvorne značajke političkog (društvenog) djelovanja dr. Bože Milanovića” dr. Maria Sošića i prof. Tatjane Tomaić, vanjskog suradnika i stručne suradnice Instituta društvenih znanosti “Ivo Pilar”. Svećeničko djelovanje Bože Milanovića podijelili su na tri događajne skupine: izgradnju institucionalnog okvira, institucionalnu i diplomatsku borbu te njegove višekratne akcije. Izlaganje analizira u kojoj je mjeri u svojoj političkoj akciji Božo Milanović slijeden, a koliko napušten i zaboravljen u nacionalnoj memoriji do danas.

Političkom klimom u korelaciji s političkim stajalištima Bože Milanovića bavi se izlaganje “Božo Milanović i etičke implikacije njegova političkog djelovanja”. Govori se o njegovoj rigidnosti naspram biskupa Mahnića i o utjecaju istarskog povijesnog iskustva na njegove stavove. Opisane su tvrdnje i teze disertacije Bože Milanovića i njegovo razlikovanje kršćanskog i pogan-

skog nacionalizma. Sve to u prizmi njegovih moralnih načela izložili su dr. sc. Stipe Tadić i dr. sc. Jasna Ćurković, znanstveni savjetnik i znanstvena suradnica Instituta društvenih znanosti “Ivo Pilar”.

Osnutak visoke teološke škole u Pazinu i ulogu Bože Milanovića u njezinu razvoju obradio je Bernard Jurjević, dipl. teolog s Pazinskog kolegija – klasične gimnazije, izlaganjem pod naslovom “Filozofsko stvaralaštvo Bože Milanovića”, a koje se odnosi na dio Milanovićevega života koji je posvetio znanstvenom istraživanju. Riječ je o filozofskim disciplinama koje su zaokupljale Božu Milanovića u njegovu znanstvenom radu. Koristio je priznate autore da bi u konačnici prevodeći stvarao priručnike iz logike, metafizike, eksperimentalne psihologije, teodiceje, etike, povijesti filozofije i socijalne filozofije.

Referat “Mons. Milanović, osnivač i podupiratelj mladenačkih katoličkih, đaćkih i svećeničkih društava” bujskog župnika i predsjednika IKD-a “Juraj Dobrila” mr. sc. Mladena Juvenala Milohanića obrađuje kulturno djelovanje i aktivnost Bože Milanovića kao pazinskog đaka. Govori o predavanjima Bože Milanovića pod okriljem Akademskog prosvjetnog društva “Dobrila” za Istru i sagledava monsinjora kao pokretača i osnivača raznih društava: “Društva sv. Mohora za Istru” i “Društva sv. Ćirila i Metoda za Istru” te Istarskog pododbora “Edinosti” za tiskanje kalendara, knjiga i novina *Pučki prijatelj*.

O Milanovićevu djelovanju preko knjige, njegovu odlasku u Trst i osnutku “Družbe sv. Mohora za Istru” sa zadaćom prosvjećivanja naroda, kazivao je akademik Josip Bratulić u izlaganju “Mons. Božo Milanović i Družba sv. Mohora za Istru”. Iznio je kratku povijest “Družbe” nastalu na temeljima iskustava s “Društvom sv. Jeronima” u Zagrebu i s “Mohorjevom družbom” u Celovcu. Božo Milanović i njegov rad na prevodenju knjiga bili su jedini izvori nacionalnog egzistiranja u kulturnom i nacionalnom smislu na hrvatskom jeziku pod fašizmom.

“Kada ćete doći u Pazin? Pokazao bih Vam nekoje stvari...” naslov je referata utemeljenog na prepisci koju je professor emeritus Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli Miroslav Bertoša vodio krajem šezdesetih i sedamdesetih godina XX. stoljeća s Božom Milanovićem. Bertoša opisuje kakav je on bio čovjek u njegovim očima, o dojmu koji je monsijor ostavio na njega. Zaključuje da je bio političar, diplomat, svećenik i intelektualac koji je živio u vremenu kada se Crkvu smatralo ideološki i politički nepoželjnom.

Uloga Bože Milanovića u Riječkoj biskupiji opisana je u izlaganju “Mons. Božo Milanović i Riječka biskupija” dr. sc. Marka Medveda s Teologije u Rijeci Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. On nam

donosi podatke o njegovim zaslugama za preobrazbu riječkog biskupijskog sjemeništa u veliko sjemenište nakon 1947. godine.

Prof. Filip Zoričić iz pulske Gimnazije dao je uvid u Milanovićeve djela i radove o njemu pod naslovom “Bibliografija Bože Milanovića i o Boži Milanoviću”. U prvom je dijelu govorio o djelima koja su proizašla iz Milanovićeve pera i njihovu značaju za njegova života i postumno. Drugi dio referata donosi osvrt na literaturu o Boži Milanoviću. Zoričić je ukazao na važnost objedinjavanja Milanovićeve radova i radova o njemu te naglasio problem nedostatka sinteze.

U stanci skupa otvorena je u atriju Pazinskog kolegija izložba predmeta i dokumenata iz Milanovićeve osobne ostavštine “Božo Milanović – pastir Crkve, djelima u narodu i za narod” u organizaciji IKD-a “Juraj Dobrila” i Muzeja Grada Pazina, koja će potom biti u dvotjednim etapama izlagana u raznim župama porečko-pulske dijeceze. Kroz šest zasebnih cjelina izložba prati Milanovićev životni put i njegovo plodno djelovanje kao svećenika, nakladnika i profesora te njegov angažman u društvenim i kulturnim udrugama te političkom i javnom životu. Autori izložbe su Marija Ivetić i Mladen J. Milohanić.

O Milanovićevoj promemoriji za razdoblje 1918. – 1943. i vladanju fašizma u Istri upućenoj krčkom biskupu Josipu Srebreniću govorio je referat “Povjerljivo izvješće Bože Milanovića o talijanskoj crkvenoj politici u Istri” dr. sc. Franje Velčića, docenta s Teologije u Rijeci Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Izvješće jednako tako govori o partizanskim likvidacijama, njemačkoj okupaciji Istre i o prvim partizanskim oslobađanjima Istre. Posebnost ovog izvješća je u osmom poglavlju u kojem on iznosi prijedloge za reorganizaciju crkve i biskupskih granica u Istri.

U izlaganju “Korespondencija mons. Bože Milanovića” mr. sc. Jakova Jelinčića korespondencija je podijeljena na pasivnu i aktivnu, tj. onu koja je bila uzajamna između njega i druge osobe i onu koja mu je bila upućivana od strane njemu u većini slučajeva nepoznatih ljudi. Od poznatih ljudi dopisivao se s crkvenim dostojanstvenicima (kardinalima, biskupima i nadbiskupima) i odvjetnicima. Ovakva saznanja o njegovim adresatima mogu se rekonstruirati iz arhivskih fondova, međutim, nepotpune su spoznaje o svim adresama na koje je Božo Milanović slao svoja pisma jer su ona u još nesređenim arhivskim fondovima, što je prepreka konačnom uvidu u cjelokupnu njegovu korespondenciju. Jelinčić je govorio i o spoju Milanovićeve karakteristika domoljublja i bogoljubnosti te njegovu uređivanju časopisa *Gore srca*, *Književnog društva* i drugih.

“Odnos biskupa Nežića i mons. Milanovića, ili odnos institucije i karizme” referat je mr. sc. Ilije Jakovljevića, kancelara Porečke i pulske biskupije, u kojemu se razmatra odnos monsinjora i doktora Dragutina Nežića i monsinjora Bože Milanovića i njihovo djelovanje u vrijeme komunizma. Ukazuje se na njihovu “podjelu posla” – dok jedan bdije nad očuvanjem vjere i kulturne baštine, drugi je zagovornik Crkve i njezin izaslanik pred svjetovnom vlašću. Neposredno nakon ubojstva Miroslava Bulešića i progona Stjepana Ceka ojačava Milanovićeva struja, a slabi ona Stepinčeva. Međutim, Milanović poštuje instituciju, ne dopušta si javnu polemiku s biskupom kao intelektualac svjestan štetnosti takvog postupanja za cjelokupan ugled Crkve te se pokorava njegovim odlukama.

O Milanovićevu uvjerenju da će ključnu ulogu u sjedinjavanju Istre s maticom Hrvatskom odigrati jugoslavenska vlada kazuje se u referatu “Milanović i istarski NOP (1941.-1945.)” dr. sc. Stipana Trogrlića iz pulskog područnog centra Instituta društvenih znanosti “Ivo Pilar”. Opisuje se kritičan odnos Bože Milanovića prema “komunističkom pokretu” te njegovo ukazivanje svećenicima na takvu pojavu. Treba imati na umu i da je bio član Kršćansko-socijalne organizacije koju je podržavala sama izbjeglička jugoslavenska vlada pa se je ujedno morao opravdavati kako je od početka NOP-a podržavao njegov rad iako je ukazivao na njegovo protunarodno djelovanje pod okriljem budućeg komunističkog uređenja. Uvidjevši ipak da je NOP jedino rješenje za sjedinjenje Istre s Hrvatskom on prihvaća njegov poziv na suradnju, premda bez iluzija, pokušavajući s ideološkim protivnicima izvući najviše što se može za vjerske i nacionalne potrebe istarskih Hrvata. U toj se ulozi istaknuo njegov moralni autoritet.

Suradnjom monsinjora Bože Milanovića s drugim totalitarnim sustavom koji je obilježio istarsku povijest XX. stoljeća bavio se referat “Božo Milanović i komunističke vlasti” dr. sc. Miroslava Akmadže iz slavonskobrodске podružnice Hrvatskog instituta za povijest. Ta suradnja ogledala se u odnosima s predsjednikom Komisije za vjerske poslove Svetozarom Rittigom. Autor smatra da su Milanovićevi doprinosi na mirovnoj konferenciji u Parizu postigli kontraefekt u odnosu na nastojanja komunista da svojoj vlasti podrede Crkvu u Istri.

O Milanovićevoj vještini pregovaranja s predstavnicima državne vlasti govorio je i dr. sc. Stipan Trogrlić u izlaganju “Božo Milanović – ravnatelj pazinskog sjemeništa i sjemenišne gimnazije (1947.-1968.)”. Pregovori su se vodili oko potrebe da se otvori sjemenišna gimnazija, a glavni predmet prego-

vora bila je zgrada nekadašnjeg dačkog doma. S biskupom Santinom naglašavao je potrebu otvaranja sjemeništa zbog nedostatka svećenika. Glavni stavovi u pregovorima bili su mu slavenski nacionalizam i katolički univerzalizam. Božo Milanović bio je ravnatelj Sjemenišne gimnazije i Visoke teološke škole te kao takav u hodu je morao rješavati mnoga pitanja, od nabave namještaja, rješavanja prostornih problema, osiguranja smještaja, priskrbljivanja prehrane i udžbenika te dovođenja profesora, gradeći "imidž" škole, što se tiče kulturno-prosvjetnog i društvenog značaja, veće od pazinske javne, državne gimnazije. Zbog nezadovoljstva odlukom biskupa Nežića o razrješavanju s mjesta ravnatelja sjemeništa podnosi ostavku i na mjesto ravnatelja škole. Trogrlić na kraju zaključuje da je Milanović ostavio trajan, prepoznatljiv trag u obje ustanove ugrađujući u njih svoje duhovne i intelektualne snage.

Skup je okončan raspravom o pojedinim izlaganjima te iznošenjem sjećanja pojedinaca na Božu Milanovića i njegovo djelovanje. Sudionici su potom položili cvijeće na monsinjorov grob na pazinskom groblju te mu otkrili brončano poprsje u spomen-parku u rodnom mjestu Kringi. Nakon svečane mise u križanskoj župnoj crkvi koju je predvodio porečki i pulski biskup Ivan Milovan, prikazan je dokumentarni film o Boži Milanoviću.

Organizatori znanstvenog skupa bili su Porečka i pulska biskupija, Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar" – Područni centar Pula i Istarska županija, a suorganizatori Istarsko književno društvo "Juraj Dobrila", Općina Tinjan, Družba braće hrvatskog zmaja – Županijski stol Pazin i Pazinski kolegij – klasična gimnazija.

Aleksandar Žigant

**Znanstveni skup *Lovranski Stari grad – prošlost, sadašnjost, budućnost*,
Lovran, 16. travnja 2011.**

Već sam naziv znanstvenoga skupa upućuje na intenciju organizatora, Katedre Čakavskoga sabora Lovran, da u središtu ovogodišnjeg okupljanja znanstvenika bude predstavljanje rezultata istraživanja lovranske stare gradske jezgre. Osim tema vezanih za Stari grad, predstavljeni su i oni radovi u kojima su obrađeni drugi segmenti lovranske prošlosti, ali i smjernice za buduća djelovanja u svrhu očuvanja i revitalizacije kulturne baštine Lovrana.